

Martin Fahlgren

Böcker m m om kriget i Ukraina

Uppdaterad version januari 2026

Sociala medier är ett Eldorado för spridning av desinformation. På den ryska sidan finns t o m speciella, av staten sponsrade, trollfabriker som framställer och sprider falska uppgifter om kriget och som plockas upp och vidarebefordras av proryska sajter och bloggare. Ibland blir jag förvånad över hur personer som borde veta bättre aningslöst suger åt sig falsk eller vilseledande information. Ofta skulle det ha kunnat undvikas om användaren bara försökt ta reda på mer om källan till uppgifterna, och/eller tagit del av info från andra källor.

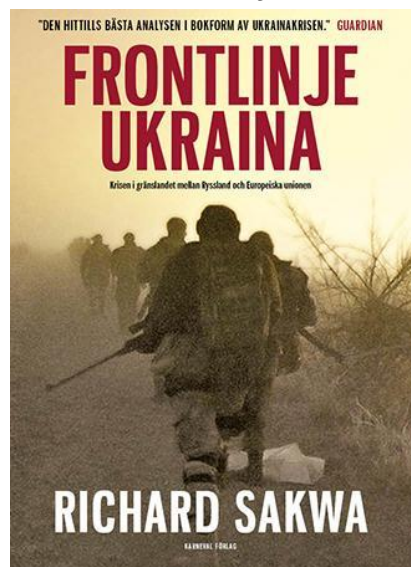
Ofta kan det vara svårt att avgöra om en viss uppgift är sann eller inte. Men om man har grundliga kunskaper om konflikten och dess historia så är risken mindre att bli lurad. Sådana kunskaper ramlar dock inte ned från himlen, utan det kräver att man studerar historien, och då med utgångspunkt från seriösa källor och undviker sådana som är rena partsinlagor. Nedan ges en kommenterad lista med sådana böcker. Dessutom ges tips om andra källor, som videodokumentärer och Marxistarkivets omfattande samling med artiklar, intervjuer, historiska arbeten, liksom studier och analyser av den ryska imperialismen, den nationella frågan (nationell självbestämmanderätt) och mycket annat.

Jag ger bara kortfattade kommentarer, med undantag av Sakwas bok, som kommenteras utförligare. För att belysa böckerna utifrån olika vinklingar, ges även länkar till bokrecensioner. Tyvärr kan en del av dem (från *DN* och *SvD*) ligga bakom betalvägg.

Jag har uteslutit Jacques Bauds *Operation Z: en analys av Ukrainakriget och dess orsaker* (2022) från boklistan. Detta därför att jag anser att den sprider en lögnaktig rysk propagandabild av kriget. Jag har i stället skrivit en separat artikel om Jacques Baud, dels med utgångspunkt från en intervju som gjordes med anledning av publiceringen av boken, dels genom att syna Bauds övriga skrifter, hans kontakter i franska högerextremistiska kretsar m m. Se [Strålkastarljus på putinkramaren Jacques Baud](#) och [Jacques Baud om Majdanupproret](#).

Äldre historiska arbeten

Richard Sakwa, *Frontlinje Ukraina* (2015)

Sakwas bok har en prorysk slagsida, dvs är klart påverkad av det officiella ryska synsättet, vilket inte är så underligt, eftersom Sakwa verkat som forskare vid Högre handelshögskolan i

Moskva och är hedersdoktor vid fakulteten för Statsvetenskap i Moskva.¹ Boken är inte desto mindre läsvärd, dvs det handlar inte om en trollprodukt.

Det ryska inflytandet märks bl a genom att Sakwa förespråkar den s k realistiska skolans inriktning ("realismens logik"), som innebär att man måste ta speciell hänsyn till mäktiga staters intressen, i detta fall Rysslands, och godta Kremls anspråk på en egen intressesfär i Östeuropa på de mindre staternas bekostnad. Sakwa citerar också utförligt John Mearsheimer (s. 292-295), som är den mest kände av "realisterna".²

Ett annat exempel på Sakwas pro-ryska hållning är att han lägger stor vikt vid Natos utvidgning österut och anför att den tidigare ukrainske presidenten Viktor Jusjtjenko 2008 drev frågan om ukrainskt Nato-medlemskap, men glömmer att det folkliga ukrainska stödet till Nato-anslutning vid den tidpunkten var mycket litet och att frågan försvann fullständigt från dagordningen när Jusjtjenko 2010 förlorade presidentvalet till den proryske Viktor Janukovitj. Dessutom var vid den tiden intresset från viktiga Nato-länder svalt när det gällde att ansluta Ukraina – Tyskland och Frankrike satte stopp för alla sådana förhandlingar.

En stor del av boken handlar om Majdanupproret. Sakwa framhåller helt korrekt att det var "ett uppror mot Janukovitjregimens korruption, svågerpolitik och förbrytelser i allmänhet" (s. 117). Janukovitj hade nämligen berikat sig själv ordentligt under sin tid vid makten:

Janukovitj var en kompetent företrädare för den byråkratisk-oligarkiska centristiska tendensen i ukrainsk politik, tillsammans med en rå kleptokratisk opportunist som hade att göra med berikandet av honom personligen och hans familj. (s. 101).³

Men även i detta avsnitt märks det ryska narrativets inflytande, bl a av att stort utrymme ägnas åt USA:s försök att påverka utvecklingen med ekonomiska, politiska och andra medel, och där amerikanske biträdande statssekreteraren Victoria Nuland ges en framträdande roll, samtidigt som det i stort sett inte sägs någonting om de omfattande ryska försöken att påverka – de hade sedan lång tid tillbaka "agenter" i alla nivåer av det ukrainska samhället inklusive mäktiga oligarker, ledande figurer inom flera politiska partier, inom polisen och militären. Text nämns inte ens att Putin var i daglig kontakt med den proryske presidenten Janukovitj⁴.

Vad gäller de massiva folkliga protesterna i Ukraina under perioden december 2013 – februari 2014, är det uppenbart att Sakwa saknar djupare insikter om desamma. Det beror dels på att han aldrig var på plats och dels på att han bygger sin berättelse på hopkok av uppgifter främst från ryska källor och Internet-klipp (där urvalskriterierna är okända). Resultatet har blivit en berättelse som gräver ner sig i vissa detaljer samtidigt som den uppvisar nästan total brist på förståelse för den enorma massrörelse som verkade under dessa månader.⁵ Exempelvis lägger Sakwa stor vikt vid de beväpnade militanta högerextremisternas roll, vars inflytande och storlek överdrivs – det rörde sig om hundratals individer, inte tusentals – samtidigt som demonstrationsdeltagarna var 100 000-tals. Han ägnar också flera sidor åt rykten som det saknas ordentliga bevis för, såsom sammanstötningarna den 20 februari, då över 100 personer döda-

¹ Engelska Wikipedia om Sakwa: https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Sakwa

² Om intressesfärer, se Benny Andersson, [Stormakternas favoritteori är inget för vänstern](#) och [Kan intressesfärer skapa fred i vår tid?](#), samt Erik Melander, [Hur uppnå fred av hög kvalitet?](#)

³ I lästipsen till [Peter Johnsson: Majdanupproret 2013-14](#) (s. 21) finns att avsnitt som med omfattande bildmaterial låter oss få insyn i Janukovyts lyxpalats utanför Kiev.

⁴ Den enda kontakten med Janukovitj som Sakwa nämner är kvällen den 21 februari, då "Putin varnade Janukovitj för att lämna Kiev" (s. 122), vilket Janukovitj ignorerade. Sakwa påstår också (samma sida) att det ägde rum "minst fyra mordförsök" på Janukovitj när han lämnade Kiev. Det är inte omöjligt, men Sakwa ger ingen mer info om dessa mordförsök (hur allvarliga var de? osv). Anger heller inga källor.

⁵ Här är kontrasten med Peter Johnssons redogörelse för Majdanupproret enorm (se not 2 ovan). I motsats till Sakwa befann sig Peter i händelsernas centrum, kunde känna av stämningarna, samtala med demonstranter m m.

des och över 900 skadades och där Sakwa redogör för ett rykte enligt vilket högerextremistiska krypskyttar, som befann sig i Ukraina Hotel, hade skjutit inte bara poliser, utan även flera demonstranter. Den källa han hänvisar till är en uppsats av Ivan Kachanovski, men förtiger att den utsatts för omfattande kritik. Sakwa citerar Kachanovski:

En analys av en stor mängd uppgifter pekar på att vissa element inom Majdanoppositionen, inklusive dess extremistiska yttersta högerflygel, var inblandade i denna massaker för att ta makten och att regeringens utredning av denna anledning förfalskades.⁶

Recension: [Skiftande bilder av vad som egentligen händer i Ukraina](#) (Sveriges Radio, oktober 2015). Här säger den kritiske recensenten (Fredrik Wadström) bl a:

Frågan om Nato är en av grundbultarna i Richard Sakwas ”Frontlinje Ukraina”, precis som det är för alla som vill ursäktas och förklara Rysslands agerande gentemot länder som Ukraina och Georgien. Inte för att han sammanlagt ägnar ämnet så många rader i boken utan för att resonemanget finns som en viktig förutsättning för hela berättelsen om hur de senaste årens konflikter uppstått. För Sakwa är den nuvarande krisen ”i grunden en kamp mellan olika visioner om vad det innebär att vara ukrainsk och vem som ska bestämma det, och till följd av det vilken Ukrainas rätta plats i världen är”....

Så hur ska vi se på frågan om Natos utvidgning österut? Richard Sakwa skriver att det är en av de frågor som hotar att slita Ukraina i stycken sätta världsfreden i fara. Vad menar han egentligen med det? Efter den orangea revolutionen så drev den dåvarande ukrainske presidenten Viktor Jusjtjenko på frågan om ukrainskt Nato-medlemskap trots att stödet för detta bland landets 45 miljoner invånare var förhållandevis lågt. Vid Nato-toppmöte efter Nato-toppmöte bjöds Ukraina artigt in, la fram sina argument för varför landet ville bli medlem i försvarsalliansen och skickades hem igen efter leenden, handskakningar men inga löften. Sakwa beskriver hur amerikanerna vill börja förhandla med Ukraina våren 2008 men att Tyskland och Frankrike satte stopp. 2010 sopades Jusjtjenko bort från den politiska scenen i samband med presidentvalet efter fem år av svikna löften och galopperande korruption och Ukrainas eventuella framtida Natomedlemskap försvann in i dimman. När Ryssland så våren 2014 gick in militärt och annekterade Krim och började pumpa in vapen i östra Ukraina rörde Nato inte ett finger. De ukrainare som fortfarande hade kvar en förhoppning om att de skulle få militärt stöd västerifrån vid en rysk aggression gjorde sig snabbt av med den tanken. Ukraina fick nöja sig med västsanktioner mot den ryska ekonomin och mot enskilda personer i den ryska statsapparaten. På marken fick landet klara sig på egen hand. Så hur kan Nato-hotet fortfarande förekomma i debatten? Hur kan Richard Sakwa använda det som en viktig förklaring till kriget i östra Ukraina och annekteringen av Krim? Ukraina har inte på länge varit så långt från Nato som det är nu.

Det intressanta med Sakwas ”Frontlinje Ukraina” är inte att han inte kan sitt ämne. Han beskriver kunnigt om landets utveckling steg för steg och med stor känsla för detaljer. Det som gör det hela till en så oanvändbar bok är två stora svagheter. Den ena är det den underliga utgångspunkten att Ryssland är inträngt i ett hörn och tvingas agera som det gör. Om nu Moskva var så isolerat och angripen från alla håll varför valde då Nato-landet Tyskland att för bara några år sedan bygga ihop sig med Ryssland med en gasledning genom

⁶ Sakwa, s. 125. Den av Sakwa citerade Kachanovski-uppsatsen var egentligen ett anförande vid universitetet i Ottawa och har publicerats av *academia.edu*: [The “Snipers’ Massacre” on the Maidan in Ukraine](#). Där finns även texter som är kritiska mot hans version, t ex [Ivan Katchanovski is a falsifier of the Maidan massacre in Ukraine and contemporary history of Ukraine](#). Detta nämner inte Sakwa. Se även: <https://i-katchanovski.livejournal.com/>; <https://i-katchanovski.livejournal.com/tag/“Snipers’ Massacre” on the Maidan>; samt <https://ukrainian-studies.ca/2014/12/01/taras-kuzio-study-ukrainian-nationalism-university-ottawa/>

Östersjön och göra sig och delar av övriga Europa beroende av rysk gas för lång tid framöver? Bara som ett av många exempel på försök till samarbete istället för konflikt. Den andra svagheten hos Richard Sakwa är när han ska förklara och beskriva Euromajdan, den tre månader långa proteströrelsen vintern 2013-14 som blev startskottet för Rysslands agerande. Jag tror inte att Sakwas bild av Majdan är en fråga om medveten desinformation. Jag tror bara att han inte riktigt har förstått vad som hände, att han har dåliga källor och därför missar att lyfta fram mycket av det väsentliga i händelseutvecklingen.

Men det finns ju andra nyskrivna böcker för den som vill förstå vad som hände på Majdan. Till exempel kom i våras den svenske historikern och journalisten Peter Johnssons bok "Ukraina i historien" där de sista 50 sidorna om den senaste revolutionsvintern i Kiev är bra mycket mer användbara än Sakwas hopkok av ryktesuppgifter, feltolkning av siffror och underliga värdering av styrkeförhållanden. När Richard Sakwa sitter och klipper och klistrar ihop sin berättelse om Majdan från Youtube-klipp, rysk press och *New York Times*-artiklar så reser Peter Johnsson till Kiev för att på plats komplettera sina bakgrundsfakta med ögonvittnesskildringar. Det märks på Johnssons förmåga att förklara och beskriva Euromajdan. Sakwa kallar revolutionen för "Gåtan Majdan" och det förstår jag efter att ha försökt följa hans motsägelsefulla tanketrådar. Särskilt tydligt blir det när han i slutet av boken slänger in en tabell över valresultaten från parlamentsvalet i oktober 2014, alltså ett halvår efter Majdan, där de högerextrema partierna Svoboda och Högra sektorn fått katastrofåliga resultat. Då har Richard Sakwa redan ägnat stor möda och många sidor åt att förklara vilket allvarligt politiskt hot de här grupperna utgör efter Majdan.

Ukraina är motsägelsefullt och komplicerat och just därför är alla tvärsäkra modeller, som till exempel Sakwas "Frontlinje Ukraina", dömda att hamna snett. Framför allt är sedan länge dags att sluta betrakta landet som ett gränsland och lyssna på vad 45 miljoner ukrainare själva vill med sitt land, inte vad Moskva, Bryssel eller Washington anser att de borde vilja. ...

Michail Zygar, *Männen i Kreml* (2017)

Detta är något av en personlig favorit. Författaren är en ryss som hade unika kontakter inom den ryska politiska eliten, vilket också framgår av hans bok, som till stor del baseras på intervjuer, och som ger åtskilliga inblickar bakom maktens kulisser. Vi får också veta vad som

skedde under olympiska vinterspelen i Sotji, som Putin & Co använde för att färdigställa planerna för den ryska ockupationen av Krim och upproret i östra Ukraina.

Recensioner: [Stark spelare med svaga kort](#) (*Aftonbladet*); [Michail Zygar: Männen i Kreml. Inifrån Putins hov](#) (*DN*); [”Den bästa boken jag läst om Putin”](#) (*Expressen*); [”Putin är inget geni som styr över jordgloben”](#) (*SvD*).

Lästips:

Jan Hägglöf: [Hur uppstod kriget mellan Ukraina och Ryssland?](#), som baseras på Zygars bok och skildrar hur motsättningarna mellan Ryssland och Ukraina skärptes under Majdan-upproret som inleddes i slutet av 2013 och kulminerade i februari 2014. Detta följdes av den ryska annekteringen av Krim, ryskstödda uppror i östra Ukraina och bildandet av ”folkrepublikerna” Lugansk och Donetsk. Ett lågintensivt krig startade som i slutet av februari 2022 följdes av den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina.

Martin Fahlgren: [Annekteringen av Krim och upproret i östra Ukraina 2014](#)

Ny bok av Zygar: *Krig och straff: Putin, Zelenskyj och vägen till Rysslands invasion av Ukraina* (2024). Denna läsvärda bok, som kan ses som en uppföljning av *Männen i Kreml*, handlar om det ryska anfallskriget mot Ukraina. Vi får en kortfattad men intressant redogörelse för Ukrainas moderna historia och kultur, men Zygar undersöker även de myter som genomsyrar den ryska imperialismen och de historiskt komplexa relationerna mellan Ryssland och Ukraina. Se även Anna-Lena Lauréns intervju med författaren i *DN* 3 april 2024: [Michail Zygar: ”Vi ryska intellektuella borde ha visat större känslighet för Rysslands koloniala förflutna”](#)

Nyare historiska arbeten

Catherine Belton, Putins krets. Maktkampen om det moderna Ryssland (2021)

Recensioner: [Så styr Putin och plundrarna från KGB dagens Ryssland](#) (*DN*); [Unika perspektiv inifrån Putins välde](#) (*SvD*); [”Putins krets” - en prisad och stämd bok - Studio Ett](#) (*Sveriges Radio*)

Peter Johnsson, Ukraina i historien: Från äldsta tid till 2023

Större delen av boken är skriven 2015. Bokens nyskrivna första kapitel handlar främst om Putins föreställningsvärld och imperialistiska aspirationer, dvs att Putin vill återskapa ett ryskt imperium. Detta har givetvis sina rötter i Rysslands historia.

OBS: Det nyskrivna kapitlet finns på marxistarkivet: [Europas hjärta blöder i Ukraina](#). Dessutom finns ett utdrag som handlar om [Majdanupproret 2013-14](#).

Recension: ["Det här är en brytpunkt i vår historia"](#) (*Östgötatidningen*). Se även utdraget ur Fredrik Wadströms recension av Sakwas bok ovan.

Martin Kragh, *Det fallna imperiet* (2022)

Försöker täcka hela historien, från Tsarrysslands fall, Sovjetunionens utveckling och sammanbrott, och det postsovjetiska Ryssland, med tyngdpunkten på det sistnämnda och särskilt Putins tid vid makten. Resultatet är en bok som ger en ganska kortfattad och summarisk bild av historien, men som ändå i stora drag ger en OK historieskrivning.

Recensioner: [Finns verkligen ett nytt Ryssland runt hörnet?](#) (*Aftonbladet*); [Putins långa och brutala väg för att återupprätta det fallna imperiet](#) (*DN*); [Vi måste göra som Martin Kragh säger](#) (*Expressen*); [Ovärderlig inblick i hur Putin tänker](#) (*SvD*).

2025 kom Martin Kragh med en ny bok: *Historiens återkomst : Europa och världsordningens sammanbrott*

Den handlar inte bara om Ryssland och kriget i Ukraina, utan tar ett större begrepp på den globala verkligheten, där inte minst Trumps maktövertagande i USA ytterligare fördjupat krisen för den gamla världsordningen.

Anna-Lena Laurén och Peter Lodenius, *Ukraina: gränslandet* (2022)

Har jag inte läst själv.

Recensioner: [Anna-Lena Laurén och Peter Lodenius | Ukraina – gränslandet](#) (*GP*); [Lauréns sällsynta förmåga: hon förstår både politik och människor](#) (*SvD*); [Lodenius och Laurén om ett Ukraina i kläm](#) (yle, finsk TV).

Ny bok av Anna-Lena Laurén: *Medan kriget pågår finns ingen försoning: texter om Ryssland och Ukraina 2022–2024* (2025).

Denna bok består dels av ett urval artiklar som tidigare publicerats i *DN* varvade med nyskrivna texter.

Anna-Lena Laurén är en finlandssvensk journalist och författare som skrivit mängder med artiklar och flera böcker om Ryssland och övriga Östeuropa. Från 2006-2010 var hon bosatt i Moskva och var korrespondent för Finlands rundradio skrev i flera svenska tidningar, bl a *Göteborgsposten*. 2011 återvände hon till Moskva, och var där bl a korrespondent för *Svenska Dagbladet* och sedan *Dagens Nyheter*. Men 2023 tvingades hon lämna Ryssland pga att hon, i likhet med många andra utländska journalister förvägrades förnyat visum och blev i stället korrespondent i Ukraina. Lämna Ukraina 2024 och är sedan dess korrespondent för *DN* och finska *Hufvudstadsbladet*. Hon har fortfarande ett stort engagemang för Ukraina.

Serhii Plokhy, *Det rysk-ukrainska kriget* (2023)

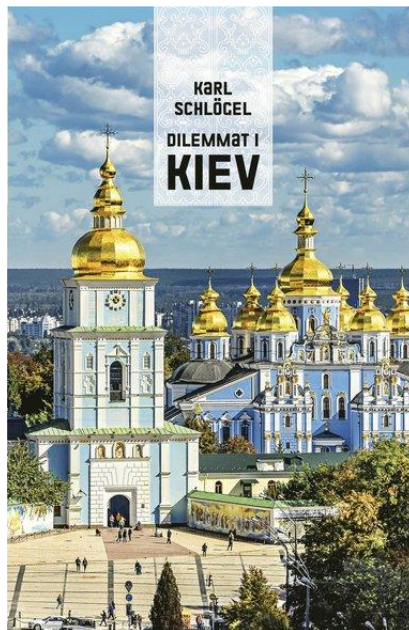
Denna bok är den enda som skildrat hela konflikten, inklusive invasionens första år. Det är ett stort plus och rekommenderas därför dem som vill ha en överblick.

Recensioner: [Topphistorikern: Kriget var oundvikligt](#) (*Aftonbladet*); [Serhii Plokyh skriver invasionens historia i realtid](#) (*DN*); [Hur ska man skriva om det pågående kriget i Ukraina?](#) (svenska yle, finsk TV).

Ny bok av Plokyh: *Porten till Europa : Ukrainas historia* (2024).

Här behandlas Ukrainas historia ur ett längre perspektiv, från antiken fram till nutid, dvs ger en bakgrund till den historia som behandlas i *Det rysk-ukrainska kriget*.

Karl Schlögel, *Dilemmat i Kiev* (2023)

Dilemmat... skiljer sig från alla andra här redovisade böcker såtillvida att den till stor del består av fristående *essäer* som behandlar olika ämnen, många av dem någon stad eller region. Detta sätt att skriva historia är typiskt för Schlögel, vars arbeten för det mesta är mycket intressanta och tänkvärda. Denna bok är inget undantag.

Recensioner: [Här har de bott, drömt, levt – och dödats](#) (*Aftonbladet*) [Det vi ser i Ryssland är totalitarism av ny typ](#) (Marxistarkivet)

Timothy Snyder, *Vägen till ofrihet* (2019)

Boken skrevs innan Rysslands storskaliga invasion. Stort utrymme ägnas åt fascisten Ivan Iljin vars tänkande Snyder menar har haft ett stort inflytande på Putin och hans omgivning. Ur den aspekten är boken intressant, även om Snyder nog överdriver Iljins betydelse och inflytande: Putin har knappast utformat sin politik på basis av Iljins ideologi. Tvärtom har Putin nog tagit till sig Iljin därför att dennes ideologi är användbar för att motivera den storryska politik som Putin bestämt sig för att föra.

Recensioner: [Timothy Snyder skingrar röken runt samtiden](#) (SVT); [Om inga fakta finns segrar propagandan och de ”eviga sanningarna”](#) (DN); [Konspiratorisk liberalism](#) (*Röda rummet*); [Så spikrak är inte vägen till ofrihet](#) (*SvD*)

Sevärd föreläsningsserie (23 avsnitt!) med Snyder, *The Making of Modern Ukraina*:
https://www.youtube.com/playlist?list=PLh9mgdi4rNewfxO7LhBoz_1Mx1MaO6sw

Videos

Det finns flera sevärda dokumentärer om Majdanupproret och kriget i Ukraina.

1) *Putin och västvärlden* i 3 delar (på SvtPlay): <https://www.svtplay.se/dokument-utifran-putin-och-vastvarlden>

Följande är tidsdokument:

2) *Winter on Fire* (från 2015). På Netflix (med svensk textning):

<https://www.netflix.com/title/80031666>

Även Youtube (utan svensk text): <https://www.youtube.com/watch?v=yzNxLzFfR5w>

3) *Ukraine Path To Freedom* (från 2015). På YouTube:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ro5x3jj4eRY>

Marxistarkivet

Marxistarkivet har haft en mycket omfattande bevakning av såväl kriget, som den historiska bakgrunden, Natos utvidgning och roll, Putins och Rysslands politik och målsättning med kriget, Ukrainas sociala, politiska och ekonomiska utveckling m m.

Där behandlas också teoretiska frågor som är viktiga för förståelsen för kriget, t ex om Ryssland är imperialistiskt eller ej, nationell självbestämmanderätt och ”intressesfärer”. Liksom om hur vänstern internationellt och nationellt ställt sig till kriget. Ganska många ryska och ukrainska socialister har fått komma till tals (t ex ryssarna Ilja Budrajtskis, Boris Kagarlitskij, och Ilja Matvejev, samt ukrainarna Taras Bilous, Vitalij Dudin och Hanna Perechoda).

På marxistarkivet finns en omfattande sammanställning av tidigare publicerade texter om Ukraina: https://marxistarkiv.se/diverse/aktuella_fragor.html#ukraina

Där finns även en speciell *debatt-avdelning*:

https://marxistarkiv.se/diverse/aktuella_fragor.html#ukrainadebatt